

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס

שלום ומלחמה במקרא

ד"ר צבי שמעון | עולמות: בית הספר ללימודי יהדות ותרבות ישראלית

Peace and War in the Bible | 01098-95

מתקשב	סוג הקורס:
4	היקף נ"ז:
תשפ"ו	שנת לימודים:
קיץ	סמסטר:
—	יום ושעה:
בתיאום	שעת קבלה:
zvi.shimon@biu.ac.il	מייל מרצה:
—	קישור לאתר למדה:

תיאור הקורס ומטרות למידה

תקציר הקורס

הקורס דן בנושא השלום והמלחמה במקרא במסגרת החוק המקראי וכן בסיפורי מקרא נבחרים. נבין את יחס המקרא למלחמה ולשלום: הכרח המלחמה ומגבלותיה, חוקי המלחמה, ואידיאל השלום והגדרתו. נברר האם אידיאל השלום המקראי דומה לאידיאל השלום השולט בעולם המודרני? נתמודד עם שאלות מוסריות העולות מטיפול הספרות המקראית בנושא השלום והמלחמה כולל התייחסות לנושא מלחמת החרמה כנגד עמלק, כיבוש הארץ ושבעת עמי כנען, היחס לנשים ולשבטיות מלחמה במקרא, שמירה על הטבע במסגרת לוחמה, וכן חוקיות המלחמה ומגבלותיה לאור החוק המקראי.

מטרות/תוצרי הלמידה

ידע

הלומדים ידעו את חוקי השלום והמלחמה בתורה
הלומדים יבינו את אופן סידורם של החוקים
הלומדים יכירו את המחלוקות הפרשניות המרכזיות בהבנת חוקי השלום והמלחמה בתורה
הלומדים יכירו סיפורי שלום ומלחמה נבחרים במקרא
הלומדים יחשפו למאמרים מחקריים בתחום הקורס

מיומנויות

הלומדים ילמדו לנתח טקסט מקראי
 הלומדים ידעו להבחין בין סוגות שונות במקרא כולל בין חוק לסיפור
 הלומדים ידעו לקרא פרשנות קדומה ולהבינה
 הלומדים יפתחו יכולות ביקורתיות של הבחנה בין פשט ודרש בהערכת פירושים
 הלומדים ידעו לקרא מאמר מחקרי מודרני ולהבינו

ערכים

הלומדים יתמודדו עם שאלות מוסריות העולות ביחס למצוות התורה הקשורות למלחמה
 הלומדים יבינו את השוני בין אידיאל השלום המקראי לעומת אידיאל השלום המודרני
 הלומדים יעריכו את החדשנות והמוסריות של התורה בחקיקת חוקי מלחמה

למידה פעילה - תכנון מהלך השיעורים:

הקורס מתבסס על לימוד דרך אתר הלמדה של הרצאות ודפי מקורות וביצוע מטלות קצרות של בחנים רב ברירתיים ("אמריקאים") על החומר הנלמד. יחידות ההוראה יהיו מגוונות ויכללו הרצאות מוקלטות המלוות בדפי מקורות וכן מאמרים לקריאה. בנוסף להרצאות, מדי שבוע תועלה מטלת בוחן על כל יחידה שיש להגישה דרך המערכת של הלמדה. זמן ביצוע מטלת הבוחן מוגבל במסגרת חלון זמן של שבוע ליחידה. הציון בבוחן יפורסם לאחר תום חלון הזמן שנקבע לביצוע המטלה.

הקורס פותח במבוא לנושא חוקי מלחמה, חדשנותה של התורה בעצם קיום המושג בעולם הקדום, ובסקירת החומר המקראי המתייחס לנושא. לאחר מבט העל על חוקי שלום ומלחמה, הקורס עובר לדון בחוקים פרטניים וסוקר את עיקרי חוקי השלום והמלחמה במקרא: המגבלות על מלחמות במקרא – חובת הקריאה לשלום בטרם יציאה למלחמה ונושא כריתת בריתות שלום; יחס למלחמות שונות – הבחנה בין מלחמה מול עמי כנען ועמלק ורעיון מלחמת חורמה והשאלות המוסריות שהיא מעוררת, לעומת מלחמה עם עמים אחרים "הרחוקים"; היחס לשבויי המלחמה, שמירה על הטבע ואיסור כריתת עצי פרי. בחלקו השני של הקורס נבחנים נושאי השלום והמלחמה במסגרת הסיפורים המקראיים. סיפור המלחמה הראשונה וסיפור השלום הראשון בתקופת אבי האומה, וכן סיפורי מלחמה מפורסמים נוספים. כמו כן הקורס מתייחס לנושא חומרת תופעת מלחמת אחים והתפישה המקראית של שלום בהשוואה לתפישת השלום המודרנית.

מס' השיעור	נושא השיעור	למידה פעילה	קריאה/ צפיה נדרשת	הערכה תהליכית/מעצבת
1	מבוא לנושא חוקי שלום ומלחמה תולדות החקיקה בתחום חוקי המלחמה. גישות קדומות השוללות חוקי מלחמה. דוגמאות לחוקי מלחמה מהעולם העתיק. ייחודיות היקף חוקי המלחמה בתורה.	סיכום הרצאה מוקלטת ומענה על בוחן על החומר	האזנה להרצאה 1 קריאת להעשרה R.M. Good, "The Just War in Ancient Israel," JBL 104 (1985), 385- 400 A. Ravitzky, "Prohibited Wars in the Jewish Tradition" in M. Walzer (ed. and with a preface) Law, Politics, and Morality in Judaism, Princeton 2006, 169- 181	בוחן קבוע של 5 שאלות רב ברירתיות על החומר

	M. Walzer, "War and Peace in the Jewish Tradition," in T. Nardin (ed.) The Ethics of War and Peace, Religious and Secular Perspectives, Princeton 1996, 95-114			
2-3	סדר חוקי שלום ומלחמה בתורה: סדר החוקים בספר דברים ושאלת דין עגלה ערופה	קריאה עצמית מודרכת של פסוקים מהתורה וכן של קטעי מאמר ומענה על בוחן	קריאת חובה (מופיע באתר): דברים פרקים כ – כא:יד אלחנן סמט, "דיני המלחמה בספר דברים: סדרם ומגמתם", עיונים בפרשת השבוע (סדרה ראשונה), תל-אביב תשס"ט, עמ' 364 – 382 (מתוכם סעיפים א,ב,ג, ח חובה)	בוחן
4	הכנות לקראת המלחמה דין המשחררים מהמלחמה (דברים כ: א-ט, דברים כד:ה). תיחום הפטור, נימוקו ומשמעותו.	שמיעת הרצאה מלווה בדף מקורות ומענה על בוחן	קריאת חובה (מופיע באתר): דף מקורות הכנות לקראת המלחמה: פירושי רש"י, רמב"ן, חזקוני, אברבנאל, רמב"ם	בוחן
5	חובת הקריאה לשלום לפני מלחמה וההבחנה בין 2 סוגי מלחמה שהוגדרו על ידי חז"ל כמלחמת מצווה ומלחמת רשות. מחלוקת פרשנית בין רש"י ורמב"ן	שמיעת הרצאה מלווה בדף מקורות ומענה על בוחן	קריאת חובה (מופיע באתר): דף מקורות: חובת הקריאה לשלום במלחמה הכולל את המחלקות הפרשנית בין רש"י ורמב"ן וכן פירושי אברבנאל ופסיקת הרמב"ם.	בוחן
6	החרמת 7 עמי כנען: ההשקפה מאחורי כיבוש הארץ וכיצד התורה מתמודדת ומנמקת מוסרית את היחס הקיצוני כלפי 7 עמי כנען.	שמיעת הרצאה מלווה בדף מקורות ומענה על בוחן. השתתפות בדיון דרך הפורום	קריאת חובה (מופיע באתר): דף מקורות: מצוות החרמת עמי כנען ופרשיות בתורה המנמקות את היחס לעמים אלו. קריאה להעשרה Shalom Carmy, "The Origin of Nations and the Shadow of Violence: Theological Perspectives on Canaan and Amalek," in Lawrence Schiffman and Joel B. Wolowelsky (eds.), War and Peace in the Jewish Tradition, New York 2007, 163- 200 Norman Lamm, "Amalek and the Seven Nations: A Case of Law vs. Morality," in Lawrence Schiffman and Joel B. Wolowelsky (eds.),	בוחן

	War and Peace in the Jewish Tradition, New York 2007, 201- 38			
7-8	מגבלות על לחימה עם עמים מסוימים ועל פגיעה בטבע איסור התגרות מלחמה באדם, בעמון ובמואב (דברים ב:ב-כה). במה שונים עמים אלו ומדוע זוכים ליחס מיוחד. איסור כריתת עצי פרי	שמיעת הרצאה מלווה בדף מקורות ומענה על בוחן. האזנה לשיר והשוואה לפסוק המקורי	קריאת חובה (מופיע באתר): דף מקורות הכולל פירושי רשב"ם ואברבנאל וכן מקורות על איסור כריתת עצי פרי: הבחנה בין פרשנות הפשט לפירוש חז"ל, מנהג המחנות של הרמב"ן פירושי רש"י, רמב"ן, אבן עזרא ואלחנן סמט קריאה להעשרה: מאמר: יצחק רוזנברג, "מבנים ספרותיים כמבטאים משמעות חינוכית-מוסרית", דרך אפרתה ט (תשס"א), עמ' 66-77	בוחן
9	דין שבוית המלחמה - אשת יפת תואר. פרטי החוק ומגמתו.	שמיעת הרצאה מלווה בדף מקורות ומענה על בוחן. השתתפות בדיון דרך הפורום	קריאת חובה (מופיע באתר): דף מקורות: אשת יפת תואר מחלוקת פרשנית בהבנת הפרשיה: רש"י, רמב"ן, חזקוני, אבן עזרא קריאה להעשרה David Elgavish, "The Freeing of Captives in the Ancient Near East and in the Bible," in Yigal Levin and Amnon Shapira (eds.), <i>War and Peace in Jewish Tradition: From the Biblical World to the Present</i> , London 2012, 9- 25	בוחן
10	מלחמה בעמלק מחיית עמלק: מדוע סומן עמלק ליחס כה שלילי במקרא. שאלות מוסריות בנוגע לחטא של עמלק.	קריאת חלקים מ2 מאמרים בנושא. בוחן ודיון בפורום	קריאת חובה (להורדה באתר הקורס) אלחנן סמט, "פרשת בשלח: המלחמה בעמלק (שמות יז:ח-טז)", עיונים בפרשת השבוע (סדרה שנייה), תל-אביב תשס"ט, עמ' 286-306 (מתוכם סעיפים ד-ה חובה, השאר רשות) יעקב מדן, "פרשת עמלק: מצוות ה' ומוסר - הילכו יחדיו?", בתוך האחר - בין אדם לעצמו ולזולתו. אסופת מאמרים לזכרו של דודי דויטש (ערכו חיים דויטש ומנחם בן ששון), תל-אביב 2001, עמ' 377 - 381; 384-385; 395-396 קריאה להעשרה	בוחן

	צמח צמריון, "שאלו ועמלק", ספר פרופ' חמ"י גבריהו א (תשמ"ט) עמ' 118 Shalom Carmy, "The Origin of Nations and the Shadow of Violence: Theological Perspectives on Canaan and Amalek," in Lawrence Schiffman and Joel B. Wolowelsky (eds.), <i>War and Peace in the Jewish Tradition</i>, New York 2007, 163- 200 Norman Lamm, "Amalek and the Seven Nations: A Case of Law vs. Morality," in Lawrence Schiffman and Joel B. Wolowelsky (eds.), <i>War and Peace in the Jewish Tradition</i>, New York 2007, 201- 38			
11	לחימה בשבת מצב טרום חז"ל: נפילת חיילים יהודים בשל אי לחימה בשבת – ספר המקבים. פרשנות חז"ל על לחימה בשבת.	שמיעת הרצאה מלווה בדף מקורות ומענה על בוחן	קריאת חובה (מופיע באתר): דף מקורות: ספר המקבים, תלמוד ירושלמי וסיפור מלחמת יריחו לעומת הלימוד "עד רדתה"	בוחן
12-13	על המגמה המקראית להגבלת המלחמה ולעידונה	קריאת מאמר ומענה על בוחן	קריאת חובה (להורדה באתר הקורס): אמנון שפירא, "על המגמה המקראית להגבלת המלחמה ולעידונה", עיוני מקרא ופרשנות ז (תשס"ה), 335- 363	
14	המלחמה הראשונה: מלחמת אברם כנגד ארבעת המלכים (בר' יד). שאלת התערבות במלחמה בין עמים אחרים. מאפיינים חריגים של סיפור זה לעומת שאר סיפורי המלחמה.	שמיעת הרצאה מלווה בדף מקורות ומענה על בוחן	קריאת חובה (מופיע באתר): דף מקורות הכולל את בראשית פרק יד	בוחן
15	השלום הראשון. ברית השלום בין אברהם לאבימלך מלך פלשתים (בר' כא:כב- לד)	שמיעת הרצאה מלווה בדף מקורות ומענה על בוחן. דיון בפורום	קריאת חובה (מופיע באתר): דף מקורות: מחלוקת הפרשנים בהערכת ברית השלום כולל פירושי רשב"ם, אברבנאל, חזקוני, רד"ק	בוחן

16-17	סיפור אונס דינה ומלחמה כנגד שכם	קריאת מאמר, בוחן ודיון בפורום	קריאת חובה (להורדה באתר הקורס): מרדכי ברויאר, "נקמת שמעון ולוי באנשי שכם" בתוך פרקי בראשית (חלק ב), אלון שבות תשנ"ט, 571-581	בוחן
18	מלחמות יהושע וכיבוש הארץ: מעבר מנס לטבע	שמיעת הרצאה מלווה בדף מקורות ומענה על בוחן.	קריאת חובה (מופיע באתר): דף מקורות קריאה להעשרה אליהו עסיס, ממשה ליהושע ומנס לטבע , ירושלים תשס"ה, 8 - 32 משה ויינפלד, "כיבוש ארץ כנען והחרמת תושביה: שתי נקודות ראייה שונות במקרא", בית מקרא ל (תשכ"ז) 121 - 127	בוחן
19	מלחמת גדעון כנגד מדין. מנהיג כריזמטי "ממני תראו וכן תעשו" חסר ביטחון.	שמיעת הרצאה מלווה בדף מקורות ומענה על בוחן.	קריאת חובה (מופיע באתר): דף מקורות קריאה להעשרה אליהו עסיס, למען עמו ולמען עצמו: סיפורם של שלושה מנהיגים בספר שופטים , תל-אביב 2006, 46-92	בוחן
20-21	מלחמת דוד וגלית: תפישות העולם המנוגדות של פלישתים ושל דוד ביחס לכוח.	הקריאת הרצאה כתובה ומענה על בוחן	קריאת חובה (מופיע באתר): דף מקורות קריאה להעשרה צבי שמעון, האדם הבוחר: הסיפור המקראי כדרמה של בחירה , ירושלים: מאגנס, תשע"ה, 182-217	בוחן
22-23	חזון השלום המקראי – דומה או שונה מחזון השלום המודרני?	קריאת מאמר, בוחן ודיון בפורום	קריאת חובה (להורדה באתר הקורס) דוד חזוני, "אתיכם לחרבות : השלום המקראי האבוד", תכלת 3 (תשנ"ח), 78-101	בוחן
24-25	יחס המקרא למלחמות אחים	קריאת מאמר, בוחן	קריאת חובה (להורדה באתר הקורס) אברהם גרוסמן, "פרי הבאושים של מלחמות אחים במקרא", מים מדליו (תשנ"ו), עמ' 57-69 קריאה להעשרה דוד אלגביש, "הריסון העצמי במלחמות בין ישראל ובין יהודה", מחקרי יהודה ושומרון ד (תשנ"ה), עמ' 59-68	בוחן

ציון סופי

תיאור התוצר	משקל בציון הסופי
16 מתוך 20 מטלות	50% מהציון הסופי
בחינה בסוף הקורס	50% מהציון הסופי

דרישות הקורס

לימוד כל החומר באתר הקורס בלמדה. הקורס מתבסס על לימוד דרך האתר של הרצאות מוקלטות ודפי מקורות וכן מאמרים, וביצוע מטלות קצרות של בחנים רב ברירתיים ("אמריקאים") על החומר הנלמד. מדי כשבוע תועלה מטלת בוחן של 5 שאלות רב ברירתיות ("אמריקאיות") על יחידה שיש להגישה דרך מערכת הלמדה. זמן ביצוע מטלת הבוחן מוגבל במסגרת חלון זמן של שבוע. מרכיב של 40% מהציון יתבסס על ביצוע 16 מתוך 20 מטלות בזמן המוקצב.

דרישות קדם

אין

ביבליוגרפיה: תכנים לקריאה, צפיה והאזנה (רצוי עדכני)

קריאת חובה

כל קריאת החובה מצויה באתר הקורס במודל

ברויאר מרדכי, "נקמת שמעון ולוי באנשי שכם" בתוך פרקי בראשית (חלק ב), אלון שבות תשנ"ט, 571-581 גרוסמן אברהם, "פרי הבאושים של מלחמות אחים במקרא", מים מדליו (תשנ"ו), עמ' 57-69 חזוני דוד, "אתיכם לחרבות: השלום המקראי האבוד", תכלת 3 (תשנ"ח), 78-101 מדן יעקב, "פרשת עמלק: מצוות ה' ומוסר - הילכו יחדיו?", בתוך האחר - בין אדם לעצמו ולזולתו. אסופת מאמרים לזכרו של דודי דויטש (ערכו חיים דויטש ומנחם בן ששון), תל-אביב 2001, עמ' 377-381; 384-385; 395-396

סמט אלחנן, "פרשת בשלח: המלחמה בעמלק (שמות יז:ח-טז)", עיונים בפרשת השבוע (סדרה שנייה), תל-אביב תשס"ט, עמ' 286-306 (מתוכם סעיפים ד-ה חובה, השאר רשות) סמט אלחנן, "דיני המלחמה בספר דברים: סדרם ומגמתם", עיונים בפרשת השבוע (סדרה ראשונה), תל-אביב תשס"ט, עמ' 364-382 (מתוכם סעיפים א, ב, ג, ח חובה) שפירא אמנון, "על המגמה המקראית להגבלת המלחמה ולעידונה", עיוני מקרא ופרשנות ז (תשס"ה), 335-363

קריאה להעשרה

שמעון צבי, האדם הבוחר: הסיפור המקראי כדרמה של בחירה, ירושלים: מאגנס, תשע"ה, 182-217
Bartor Assnat "“When you go forth to war against your enemies...” Narrative Reading of Deuteronomic Warfare Legislation” in Christoph Berner and Harald Samuel (eds.) The Reception of Biblical War Legislation in Narrative Contexts: Proceedings of the EABS Research Group “Law and Narrative”, Boston 2015, 1-21

Carmy Shalom, "The Origin of Nations and the Shadow of Violence: Theological Perspectives on Canaan and Amalek," in Lawrence Schiffman and Joel B. Wolowelsky (eds.), *War and Peace in the Jewish Tradition*, New York 2007, 163- 200

Elgavish David, "The Freeing of Captives in the Ancient Near East and in the Bible," in Yigal Levin and Amnon Shapira (eds.), *War and Peace in Jewish Tradition: From the Biblical World to the Present*, London 2012, 9- 25

Good R.M., "The Just War in Ancient Israel," *JBL* 104 (1985), 385- 400

Avi Ravitzky, "Prohibited Wars in the Jewish Tradition" in M. Walzer (ed. and with a preface) *Law, Politics, and Morality in Judaism*, Princeton 2006, 169- 181

Walzer M., "War and Peace in the Jewish Tradition," in T. Nardin (ed.) *The Ethics of War and Peace, Religious and Secular Perspectives*, Princeton 1996, 95-114